

Rušenje Starog mosta

Stari most je kulturno-historijski spomenik koji je 500 godina odolijevao raznim okupatorima i režimima. Bio je jedan od najprepoznatljivijih simbola Mostara i građevina od međunarodnog značaja. Do novembra 1993. na Neretvi od ukupno deset mostova, koji su porušeni u periodu od 24. maja i 12. juna 1992, preostao je još Stari most. Nalazilo se tu još par improvizovanih konstrukcija preko kojih se mogla prijeći Neretva poput 21. marta 1993. napravljenog improvizovanog mosta Kamenica, potom improvizovani most kojeg je UNHCR postavio na mjestu nekadašnjeg Titovog mosta. Bio je to most Musala, jedan montažni most od drveta i sajle, kojim je bilo veoma rizično prelaziti, jer se u pokušaju prelaska stalno pucalo sa položaja HVO-a. Kasnije se nije moglo ni pretrčavati preko njega jer je bio granatiran i oštećen, ali su ga ipak ljudi prelazili, strogo noću, i jer je preko puta u hotelu Bristol bila vojna kuhinja te su ljudi morali ići na posao. Tenzin je bio "most" kojeg su činile dvije daske koje je sa strane povezivala jedna sajla na kojoj se nalazila jedna korpa, koju je civilna zaštita napravila da bi se prebacivala hrana dijelovima na desnoj obali, u Donju Mahalu i Cernicu. U toj korpi su se i ljudi prebacivali, što je predstavljalo veliki rizik i opasnost, naročito u trenucima nabujale Neretve. Nakon što je HE Mostar dignuta u zrak, voda je bila posebno nadošla. Kada se sjedne u tu korpu, dva čovjeka vas jako gurnu u onaj ambis. Niza stranu letite slobodnim padom do pola a od pola vas ljudi vuku na „ho-ruk“, potom trče deset metara dok se vi strahovito ljuljate,. Bila je to strava i užas. I improvizovani most na Bunuru je bio alternativa, ali ga je nabujala Neretva više puta nosila.

Linije HVO-a i ARBiH u užem gradskom jezgru nisu se mijenjale. Prva linija na Bulevaru ostala je cijelo vrijeme rata. Iako je HVO pokušavao pomjeriti liniju, linije su ostale nepromjenjene. Veliku važnost imala je činjenica što je ARBiH cijelo vrijeme držala položaje i na desnoj obali Neretve, odnosno naselja Donju Mahalu i Cernicu. Da je HVO uspio zauzeti ta područja i doći do rijeke Neretve, to bi vjerovatno značilo brži poraz i zauzimanje dijela Mostara na lijevoj obali Neretve, jer se stanovništvo i vojska ne bi mogli povući prema nepristupačnom terenu odnosno brdima. Međutim, otporom boraca ARBiH, HVO nije uspevao pomjeriti liniju te je kao odmazdu i potpuno presijecanje svih opskrbnih puteva duž fronta na zapadnoj liniji, odlučio porušiti i posljednji most, Stari most. Stari most je bio posljednja fizička veza istočne i dijela zapadne obale koju je držala ARBiH i od neprocjenjive važnosti i za civilni i vojni sektor dijela Mostara u opsadi. Stari most je služio stanovnicima dijela koji se nalazio u opsadi za

saobraćaj i snabdijevanje. Stanovnici su prelazili preko mosta sa bidonima po vodu. Konstrukcija mosta je izdržala svakodnevna granatiranja i od strane VRS-a. Jedinice HVO-a su svakodnevno imale Stari most na nišanu. U početku su to bili nišani snajperima, PAT-ova, PAM-ova, minobacačima. Međutim, kako je rat sve više dobijao na intenzitetu, artiljerijski napadi i udari tenkova HVO-a su bili učestaliji i razorniji. Oštećenost mosta, velike rupe i nestabilna i poljuljana konstrukcija predstavljale su svakodnevnu opasnost za njegovo korištenje. Od ljeta 1993. prelaz preko njega je morao biti veoma pažljiv, i kretanje se odvijalo pojedinačno i to noću. U vrijeme bure, kretanje se zabranjivalo, osim u slučajevima kada bi se trebali prenijeti ranjeni na lijevu obalu, gdje se nalazila ratna bolnica. Artiljerijska granatiranja uz upotrebu zapaljive municije su uništile drvenu zaštitnu oblogu, te je u jednom periodu most bio skoro neupotrebljiv. ARBiH je poduzimala više radova kako bi se most pokušao zaštititi. Stari most je u oktobru i početkom novembra 1993. služio kao alternativni prelaz za ranjenike i poginule/ubijene sa prve linije odbrane na istočni dio obale.

Nakon što je u periodu aprila 1992. pretrpio oštećenja od granatiranja JNA odnosno VSrRBiH, više puta je traženo da se zaštiti zbog svog historijskog značaja. Most je bio registrovan od strane UNESCO-a kao spomenik kulture od velikog značaja a bio je i jedini put kojim su stanovnici iz istočnog dijela mogli doći do vode. Granatiran je i od 9. maja 1993. od strane HVO-a. U jednom dopisu upućenom UNESCO-u, UNPROFOR-u, UNHCR-u, PMEZ-u i ostalim međunarodnim institucijama koje su se bavile zaštitom i održavanjem kulturno-historijskih spomenika, Smail Klarić je ispred Ratnog predsjedništva opštine Mostar (RPOM-a) 6. jula 1993. uputio apel, u želji da se upozna cijela svjetska javnost a posebno međunarodne organizacije i institucije, da vojne formacije HVO-a vrše sistematsko uništavanje kulturno-historijskih spomenika, a posebno u starom dijelu grada. Na to ukazuje stalno granatiranje, među kojima posebno Starog mosta, koji je u znatnoj mjeri oštećen i prijeto opasnost od njegovog rušenja, a Stari most-simbol grada, koji je pod zaštitom UNESCO-a i kome se divio čitav svijet, doživljavao je svoje posljednje trenutke. RPOM je apelovao da međunarodne organizacije a posebno UNESCO, čija je profesionalna dužnost i obaveza bila da vodi brigu o zaštiti a dijelom i održavanju takvih kulturno-historijskih spomenika, preduzme sve potrebne mjere na zaustavljanju "bestijalnog rušenja i uništavanja dragulja sa Neretve", ali i drugih kulturno-historijskih i vjerskih spomenika kako na lijevoj tako i na desnoj obali Neretve, u starom dijelu grada. Dva dana kasnije, apel je upućen i Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine i Vladi RBiH, nakon čega su poduzete mjere i aktivnosti na zaštiti Mostara i proglašenju Mostara

“sigurnom zonom”, za što su se posebno zalagali Alija Izetbegović i Haris Silajdžić.

Granatiranja i pucanje iz snajpera i teških mitraljeza kalibra 20 mm na Stari most u periodu nakon 9. maja prouzrokovala su teška oštećenja u samoj konstrukciji mosta, za šta su bile odgovorne oružane snage HVO-a. Tri izvještaja SPABAT-a potvrdila su da je HVO otvarao vatru na Stari most u julu 1993. Izvještaj PMEZ-a od 24. juna izvještava o teškom oštećenju Starog mosta u granatiranju. Dana 19. septembra 1993. po naredbe načelnika topništva GS HVO-a, haubica H-155 postavljena na Planinici ispalila je 22 granate na Stari most. U periodu od juna 1993. do 8. novembra 1993. oružane snage HVO-a su gađale prije svega parapet Starog mosta kako bi spriječili svako kretanje stanovnika sa jedne obale na drugu. Stari most jeste bio znatno oštećen ali do njegovog potpunog rušenja 9. novembra 1993, stanovništvo i ARBiH su ga i dalje koristili, uz znatno otežani prelazak i opasnost.

Izviđanja boraca 41. Smtbr 4. korpusa ARBIH, u čijoj zoni je bio i Stari most, 8. na 9. novembar 1993. su podnijeli izvještaj da su primjetili “neobičajeno kretanje” te “pozicioniranje tenka HVO-a” naspram uže gradske jezgre, na brdu Stotina. To je izazvalo sumnju, ali i bojazan jer se praktično onemogućavanje gađanja mosta u tom slučaju nije moglo ometati niti spriječiti.

Naredbom Milivoja Petkovića snagama HVO-a da pređu u napad 8. novembra između ostalog i na Mostar, izvođena su ofanzivna dejstva na Mostar. U naredbi je stajalo da se grad Mostar treba “selektivno granatirati u različitim vremenskim razmacima.” Takva naredba dovodila se i u vezu reakcije jer je mjesto Vareš došlo pod kontrolu ARBiH, početkom novembra 1993. Iako je Petković tvrdio da nije mogao potpisati takvu naredbu jer se nalazio u Čitluku, Međunarodni sud u den Haagu, u predmetu Prlić i ostali, razmatrao je pojedinosti oko rušenja Starog mosta, te zaključio da i ako se Petković nalazio u drugom mjestu, to nije mogao biti razlog da naredbu ne izda iz nekog udaljenijeg mjesta. Ta naredba je dalje prosljeđena kroz lanac komandovanja. Naredba je istog dana upućena Miljenku Lasiću, zapovjedniku ZP-a Mostar, koji ju je dalje prosljeđio kroz lanac komandovanja i dostavio sektoru *sjever*, sektoru *jug*, sektoru *obrana Mostar* i 2. lakoj artiljerijskoj raketnoj bateriji. Iako se most ne spominje direktno u naredbi kao cilj ni u naredbi Petkovića niti Lasića, most je taj dan više puta pogođen artiljerijskim projektilima. Istog dana u okviru toga napada, tenk oružanih snaga HVO-a je otvarao vatru na Stari most tokom cijelog dana.

Naredba za oružani napad bila je rezultat razgovora vođenih dan ranije, 7. novembra u Tomislavgradu, koji je sazvao Slobodan Praljak i na kojem su se okupili najviše starješine HVO-

a u Hercegovini.¹³¹⁰ U naredbi od 8. novembra se pozivalo na taj sastanak iz Tomislavgrada i na naredbe zapovjednika GŠ HVO-a izdatoj na istom sastanku. Na sastanku u Tomislavgradu najviši zapovjednici oružanih snaga su razgovarali između ostalog o pripremama za ofanzivna dejstva koja su izvršena sutradan, 8. novembra 1993. Na brdu Stotina je postavljen tenk koji je više puta toga 8. novembra otvarao vatru na Stari most. Tenk je ispalio toga dana veći broj granata i obustavio vatru oko 17 h. Cijelo vrijeme je bio okrenut u pravcu Starog mosta.

Navečer u 19 h Miljenko Lasić je GS uputio izvještaj o borbenim dejstvima u kojem stoji da je “sa Stotine od 8:10 h cijeli dan djelovao “naš tenk sa 50 projektila po rejonu Starog grada... oko 14 h djelovao je naš MB 82 mm sa 2 mine također po rejonu Starog grada”. Izvještaje o granatiranju Starog mosta 10. novembra 1993. agenciji Reuters i dnevniku New Yorka Timesa dao je Veso Vegar, potparol HVO-a, rekavši da je 8. novembra na Stari most ispaljeno 10 granata. U vrijeme svjedočenja pred ICTY-em, Vegar je pokušavao negirati da je tada dao takvu izjavu. Stari most je toga 8. novembra već postao neupotrebljiv. Most se nakon granatiranja 8. novembra navečer nije više mogao preći, desna strana građevine bila je potpuno uništena i vidjela se velika rupa. Ograda Starog mosta također je pala. Na jednoj od barijera koje su trebale štiti most od projektila na tri mjesta su bile rupe prečnika pola metra.

Granatiranje od 8. novembra imalo je za cilj uništiti Stari most. Komandant Pašalić je povodom granatiranja mosta 8. novembra dao izjavu koja je sadržavala ozbiljne prijetnje namjenjene HVO-u ukoliko oštete most. Protest PMEZ-u je uputio i komandant Sulejman Budaković Tetak, zatraživši od PMEZ-a da uloži protest kod HVO-a zbog granatiranja Starog Mosta u Mostaru, koje je smatrao otvorenim napadom na “muslimansku kulturu i zaostavštinu.”

Granatiranje Starog mosta nastavljeno je 9. novembra u periodu između 10:15 i 10:30. Otprilike šesta tenkovska granata ispaljena sa brda Stotine bila je presudna za most i on se potpuno srušio u Neretvu. Miljenko Lasić je 9. novembra uputio izvještaj u 19h Glavnom stožeru i naveo kako je “oko 10 h naš tenk HVO-a sa nekoliko projektila gađao unaprijed zadani cilj. Oko 10:15h naši izviđači sa Huma dojavili su da se Stari most srušio, a o uzroku rušenja nisu znali ništa reći”. Iako Lasić u izvještaju ne konkretizuje “zadani cilj”, mislilo se na Stari most. Pored otvaranja vatre sa brda Stotina na Humu, HVO je otvarao artiljerijsku vatru i sa svojih položaja koje je imao na drugim područjima Mostara, poput brda Planinice, na sjeveru Mostara.

Obzirom da je HVO znao koliko je važna ta veza, posebno civilima Mostara, jer se tim putem prevozila i hrana i druge potrepštine desnoj obali, u trenutku pada kamene konstrukcije i mosta u Neretvu, uslijedila je nezapamćena radost i pucnjava na strani Mostara pod kontrolom

HVO-a dok je na istočnom dijelu i dijelu zapadnog Mostara nastala neprirodna tišina i muk. Ljudi su, čuvši za to, krenuli prema mostu ne obazirući se na pucnjavu. I mostarski svećenik Radoslav Zovko tada je zapisao kako je “srušen Stari most u Mostaru, izravnim pogocima naših granata”.

U izvještaju Miljenka Lasića od 10. novembra, stajalo je kako “postrojbe HVO nikada nisu gađale Stari most i nije bio cilj srušiti ga”, nego su jedinice HVO-a “braneći se od brojnih napada MOS-a” iz pravca Starog mosta prema Podhumu i Franjevačkoj crkvi, gdje je u više navrata i probijana crta obrane, jedinice su djelovale u blizini mosta po živoj sili i sredstvima neprijatelja, a Stari most je “srušen kao posljedica bojevih djelovanja jer je od početka sukoba to područje poprište žestokih okršaja”.

Na 75. i 76. sjednici RPOM-a su preduzete mjere zbog rušenja Starog mosta. Tekst o brutalnosti i počinjenom urbicidu u Mostaru uputili su Vijeću sigurnosti, KEPS-u, UNESCO-u, gradonačelnicima Pariza, Atine, Firenze, Istanbula, Vašingtona kao i putem sredstava za informisanje o tome obavijestili domaću i svjetsku javnost. Komandant Budakvić je uputio zahtjev RPOM-u da naredi civilnoj vlasti da se obezbijedi prilaz mostu sa obje strane da ne bi došlo do pogibije onih koji zbog neznanja pokušaju preći most a koji je poslije napada HVO artiljerije i tenkova u više navrata pogoden, nakon čega je potpuno srušen. Na 76. sjednici RPOM-a donesena je odluka da se dan 9. novembar 1993. proglasi **Danom žalosti**, zbog rušenja Starog mosta. Rušenje je snimljeno na tri video kasete i iste su upućene u Sarajevo, kako bi se svijetu prikazao filmski zapis o takvom vandalskom činu. Od Akademije nauka Republike Bosne i Hercegovine odlučili su tražiti da se zvanično obrate Akademiji i akademikima Republike Hrvatske kako bi se upoznali sa tim vandalskim činom i da se maksimalno angažuju sva sredstva informisanja da cijeli svijet sazna istinu o rušenju toga znamenitog spomenika svjetske kulture.

Nakon rušenja Starog mosta, spomenika svjetske kulture, uslijedile su mnoge reakcije međunarodne zajednice, a svijet je ostao zgrožen. Veoma brzo su uslijedile i reakcije političkih i vojnih vlasti HVO-a, koje su imale karakteristiku da umanje ili zataškaju svoju odgovornost za taj događaj. Usprkos tome, većina međunarodnih faktora je veoma brzo proglasila oružane snage HVO-a odgovornim za rušenje Starog mosta, između ostaloga i zato što su nakon rušenja mosta pripadnici ARBiH i stanovnici dijela pod kontrolom ARBIH na desnoj obali, ostali potpuno izolovani. Organi vlasti HVO-a su tada odgovornost prebacili na posadu tenka, koja je navodno postupala na svoju ruku. Pored toga, krivnju su prebacivali na ARBIH, pa je u toku suđenja

generalu Slobodanu Praljku nastala i jedna ekspertiza koja je trebala svjedočiti u njegovu korist i skinuti krivicu sa ovog generala. Prema toj ekspertizi i svjedočenju Slobodana Jankovića most je srušen pomoću detonirajućeg štapina aktiviranog sa lijeve obale Neretve, odnosno od strane pripadnika ARBiH koji su postavili eksploziv u most. Međutim, ICTY je na osnovu analize te ekspertize utvrdio kako ne postoje nikakvi dokazi koji bi potvrdili da je zaista došlo do eksplozije, kako je tvrdio Janković kao i to da je tokom unakrsnog ispitivanja u Jankovićevim tvrdnjama na taj događaj postojala nesigurnost, u pogledu primijenjene metodologije u izradi izvještaja te su izjave Jankovića dovele do određenih sumnji u vezi s tim da je Stari most srušen zbog eksplozije aktivirane sa istočne strane Neretve. Također, ICTY je utvrdio kako ne raspolažu nijednim dokazom o eventualnim počiniocima koji su izazvali tu eksploziju.

Sudije ICTY-a su istakli da je most bio od suštinskog značaja za borbena dejstva i da je u vrijeme napada, između ostalog, predstavljao i vojnu metu, obzirom na to da bi njegovo rušenje praktično u potpunosti onemogućilo daljnje snabdijevanje jedinica ARBiH. Obzirom da je rušenje Starog mosta osudilo neke stanovnike na gotovo potpunu izolaciju i prouzrokovalo duboke psihološke posljedice, oni su zaključili i istakli vojnu prednost kao posljedice razaranja. Zaključili su i kako je HVO srušio most kako bi “oslabio moral među muslimanskim stanovništvom” te stoga počinili bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnom potrebom.

Na razgovoru kojeg su 10. novembra 1993. u Zagrebu vodili kod predsjednika Tuđmana, Mate Boban, Jadranko Prlić, Mate Granić i Perica Jukić, razgovaralo se o rušenju Starog mosta. Predsjednik Tuđman je prisutne upitao znaju li ko je porušio Stari most. Mate Boban je rekao da su Stari most “srušile kiše”, nastavivši riječima “on je - bile su strašne kiše - toliko pucan prije, tako da je sam pao”. Tuđman je u tome vidio problem da bi opet mogli biti optuženi od međunarodne zajednice, te su petorica njih razgovarali o tome kako spriječiti da međunarodna zajednica zbaci krivicu sa snaga HVO-a za rušenje mosta. Dalji razgovor nije tekao u pravcu utvrđivanja stvarne odgovornosti za rušenje mosta. Učesnici su počeli davati prijedloge kakvu priču plasirati javnosti, te je Perica Jukić predložio da se rušenje mosta objasni obilnim kišama i ratnim dešavanjima. Granić je pak rekao kako je veoma važan izvještaj SPABAT-a i kako bi trebalo izvršiti uticaj na njih, jer su oni najmjerodavniji te bi veoma bilo važno ako bi dali izjavu koja bi išla u korist HVO-a, jer se njihove informacije prenose i na CNN-u. Jadranko Prlić je dodao kako je rušenje mosta “apsolutno van naše kontrole, to se zna, 300 metara ispred njega je crta. Dakle, nema teorije da je netko došao od nas do mosta”. Međutim, ostali prisutni su na takav prosto rečeno smiješan prijedlog dodali kako je to moguće učiniti granatama. Tuđman je

sudionike pitao kome rušenje mosta koristi u vojnom pogledu, na što je Boban odmah odgovorio: “Nama”.

Miljenko Lasić je poslao izvještaj Vladi HR HB, GS HVO-a i Ministarstvu odbrane HZHB u kojem je obavijestio o saznanjima oko rušenja Starog mosta. U izvještaju je pisalo kako je “Stari most bio narušen zubom vremena i da je još prije rata postojao plan za njegovu sanaciju, koji je u izvjesnoj mjeri proveden.” Pisao je kako je Stari most prethodno oštećen granatama od strane “srpskog agresora”. Potom je naglasio kako ARBiH “nije obilježila Stari most kao građevinu koja zahtijeva posebne mjere zaštite, jer u tome slučaju ARBiH ne bi mogla upotrebljavati most za upućivanje vojne opreme i jedinica preko rijeke. U izvještaju je posebno naglasio kako jedinice HVO-a nikada nisu gađale Stari most i da se on srušio usljed žestokih borbi koje su se vodile u području Starog mosta od početka sukoba.

Tvrdnje i pokušaji nepreuzimanja odgovornosti po kojima jedinice HVO-a nisu srušile most su neutemeljene. Već je prije bilo govora o tome kako je Stari most granatiran “po naređenju najviših vlasti HVO-a, o čemu, primjera radi, svjedoči izvještaj “mješovitog raketno- topničkog puka” iz Širokog Brijega od 19. septembra 1993. u kojem stoji da se po Starom mostu tuklo po naredbi Glavnog stožera HVO-a. Također, ustanovljeno je i granatiranje po naredbama od 8. i 9. novembra 1993. Sa položaja HVO-a, Stari most je izložen granatiranju i hicima od juna 1993. do 9. novembra 1993. Izvještaj Miljenka Lasića bio je odraz volje HVO-a da se minimaliziraju ili zataškaju odgovornost oružanih snaga HVO-a za rušenje Starog mosta, a dokaze o tome imamo i u razgovoru petorice sudionika u Predsjedničkim dvorima 10. novembra 1993. Most je srušen i jer se nalazio na strateški važnom mjestu, pod kontrolom ARBiH i

predstavljao važan objekat i ARBiH i civilnom stanovništvu. Stari most je povezivao istočnu i zapadnu obalu Neretve, bio je spona sa vojskom i civilima u zapadnom dijelu. U vojnom smislu, njegovo rušenje imalo bi za posljedicu presijecanje glavne preostale linije snabdijevanja za pripadnike ARBiH. HVO je znao da ARBiH koristi most i u te svrhe. Služio je i za prenos ranjenika u bolnicu na istočnoj strani, služio je za dotur hrane ali i nabavku vode. Stari most je bio simbol Mostara, sa simbolikom prisustva osmanske civilizacije na tim prostorima, u čije je vrijeme izgrađen. Iz svih navedenih razloga, rušenje Starog mosta bilo je u interesu HVO-a. Cilj HVO-a bio je da dovede do izolacije dijela grada na desnoj obali koji se nalazio pod kontrolom ARBiH. Nakon rušenja Starog mosta, snage HVO-a su porušile i most Kamenica, što pokazuje da je upravo cilj bio da se potpuno odsijeku i dvije obale. Nakon rušenja, kod stanovništva su uzrokovane duboke psihološke posljedice. Odrrazilo se umnogome na moral stanovnika Mostara, čega je HVO bio potpuno svjestan.

Nakon što su čelnici Hrvatske i HRHB bezuspješno pokušavali uvjeriti međunarodne faktore da je rušenje Starog mosta predstavljalo tragičnu posljedicu sukoba i oronulog stanja odranije, te negirajući da se taj događaj može dovesti sa OS HVO-om u bilo kakvu vezu, vlasti HVO-a su potom započele sa podizanjem optužbe za trojicu tenkista HVO-a, jer su otvorili vatru na Stari most bez prethodnog odobrenja. Na sastanku od 23. novembra Tuđman je potegao pitanje rušenja mosta u Mostaru kojeg je uputio ministru Šušku. Dodao je kako je potrebno utvrditi ko je naredio i zašto da se most uništi kao i da dotičnu osobu treba smijeniti i staviti pred vojni sud. Zapravo, Tuđman je pokušavao skidati odgovornost sa Republike Hrvatske, kojoj su prijetili sankcijama, a isticao je da je “u takvoj jezivoj” političkoj situaciji zbog Bošnjaka te da ih i ono malo prijatelja koje imaju prisiljavaju na saradnju sa njima. Zato se Tuđman na toj sjednici pobunio ne dozvoljavajući da se prave takve gluposti. Na sljedećem sastanku 15. decembra 1993. predstavnicima Hrvatskog koordinacijskog odbora Herceg-Bosne, Tuđman je naredio da te “glupane” koji su razrušili most stave pred sud. Ali s druge strane kazao je kako i njih treba razumjeti, ali ne da ih opravdava u tome što su uradili, jer smatrao je da je u Mostaru dovedeno 30 000 ljudi iz istočne Bosne koji su željeli osvojiti i zapadni dio Mostara i onda taj čovjek koji tamo gine drugačije razmišlja. Na sastanku od 13. februara 1994. ponovo se dotakao teme rušenja Starog mosta, rekavši: “Ipak je netko iz naših redova, vojnih ili ne znam kakvih političkih, dao dozvolu za rušenje mostarskog mosta”.

Stipe Mesić je, pred Haškim sudom, dao izjavu o tome kako mu je jedan Hrvat iz Švicarske rekao da se planira uništenje mostarskog mosta a već su bile uspostavljene kordinate

za napad. Nazvao je Bobetka, načelnika stožera HV-a, i pitao ga što je znao o tome. Ali tada je most bio već uništen. Mišljenja je da tu nije bilo strateških razloga, već je uništenje bilo simbolično.

U Mostaru je pokrenut postupak 23. novembra 1993. protiv trojice tenkista: Tome Topića, Dražena Rezića i Senaida Čavčića. Optuženi su da su kao “pobunjeni pripadnici HVO-a” samoinicijativno i bez naredbe otvorili vatru na Stari most i da su odgovorni za uništavanje Starog mosta. Jadranko Prlić je o tome postupku 4. decembra 1993. uputio pismo generalu Cotu, komandantu UNPROFOR-a, a o postupku se obavijestila i komisija eksperata UN-a, koji su u Dodatku XI Završnog izvještaja govorili u vezi sa uništavanjem kulturnih dobara. Sama istraga kao i tok postupka su se kasnije potpuno zataškali, tako da ni ICTY u sudenju šestorici nije imao nikakvih informacija o ishodu te istrage. Zapravo, istraga je svjesno iskorištena u svrhu prikriivanja i planiranja rušenja Starog mosta po naredbi HVO-a. Iako se ne može sigurno ustanoviti da li postupak uopće ima veze sa onim tenkom sa brda Stotine koji je 9. novembra srušio most, kao i to da li je to posada iz toga tenka, ali ono što proizilazi iz postupka jeste to da su vlasti HVO-a priznale da je tenk HVO-a stajao iza toga čina, nakon svih nonsensa koji su se mogli čuti (srušile ga kiše, postavljanjem eksploziva od strane ARBiH u most i aktiviranje štapinom i slično).

Rušenje Starog mosta bio je još jedan razlog za povod obraćanja pismom 13. novembra predsjedavajućem VS UN-a od strane predsjednika Vlade Silajdžića, koji je ponovo zahtijevao da se grad Mostar i njegova okolina proglase “sigurnim područjem” tražeći da po tom pitanju održe vanrednu sjednicu. Podsjetio je da je 23. jula predsjednik Izetbegović zatražio takvu odluku, potom opet mjesec kasnije, 26. avgusta sa ponovljenim pismenim zahtjevom, da se Mostar odredi kao “sigurno područje”. Sva ta obraćanja predsjednika Predsjedništva i Vlade RBiH nisu pokrenula VSUN za donošenje odlučnih i učinkovitih mjera kako bi se zaustavila mostarska tragedija. Rušenje Starog mosta ne samo što je predstavljalo vandalski čin, dovelo je više od 10 000 civila na desnoj obali Neretve u bezizlaznu situaciju.

Dr. Zilha Košuta